

Kniha Daniel — stopäťdesiata ôsma

Odhalenie videnia: Pochopenie dní smútenia v Danielovi

Jeff Pippenger

2024-03-25

V treťom roku Cýra, kráľa Perzie, bolo zjavené slovo Danielovi, ktorého meno bolo nazývané Beltešaccar; a to slovo bolo pravdivé, ale určený čas bol dlhý. A porozumel tomu slovu a mal porozumenie videniu. V tých dňoch som ja, Daniel, smútil za tri celé týždne. Nepožíval som chutný chlieb, ani mäso a víno nevošlo do mojich úst, ani som sa vôbec nepomazal, dokiaľ sa nenaplnili tri celé týždne. A dvadsiateho štvrtého dňa prvého mesiaca, keď som bol pri brehu veľkej rieky, ktorou je Chiddekel. Daniel 10:1–4.

Počas symbolických troch a pol dňa v jedenástej kapitole Zjavenia, keď dvaja svedkovia ležia mŕtvi na ulici, je Beltesazárovi zjavená jedna „vec“. Predtým už porozumel „videniu“ (mareh), lebo v deviatej kapitole už prišiel Gabriel a dal mu porozumenie videniu.

A kým som ešte hovoril v modlitbe, muž Gabriel, ktorého som bol videl vo videní na počiatku, priletel rýchlym letom a dotkol sa ma okolo času večernej obete. A poučil ma, hovoril so mnou a povedal: Daniel, teraz som vyšiel, aby som ti dal múdrosť a porozumenie. Na počiatku tvojich prosieb vyšiel rozkaz, a ja som prišiel, aby som ti to oznámil; lebo si veľmi milovaný. Preto porozumej tejto veci a uvaž videnie. Daniel 9:21–23.

„Muž Gabriel, ktorého“ Daniel „videl vo videní na začiatku,“ odkazuje na „chazón“, videnie prorockých dejín, čo sa vzťahovalo na to, ako Gabriel Danielovi v ôsmej kapitole vykladal videnie o kráľovstvách biblického prorocstva. No „videnie“, ktoré mal potom Daniel v deviatej kapitole uvážiť, bolo „mareh“, videnie zjavenia. Gabriel potom Danielovi podáva historický rozpis prorocstva o dvetisícristo rokoch.

Deviata kapitola sa naplnila v prvom roku Dária. Keď Beltešaccar uvádza, že „porozumel videniu“ v „treťom roku Kýra“, už dva roky rozumel videniu „mareh“. To, čomu Beltešaccar prišiel porozumieť v „tých dňoch“ smútenia, bola „vec“, to jest hebrejské slovo „dabar“, a bola dlhá, lebo určený čas bol dvetisícpäťstodvadsať rokov.

Daniel už predtým rozumel časti tej „veci“, lebo v deviatej kapitole uskutočňoval modlitbu z dvadsiatej šiestej kapitoly Levitika, a to je modlitba tej „veci“. Na „sedem časov“ bolo vrhnuté väčšie svetlo, ktorému Belteshazzar porozumel počas dvadsiatich jeden dní smútenia, a pribúdajúce svetlo o „sedem časov“ počas tých dní smútenia predobrazovalo pribúdajúce svetlo o „sedem časov“ v roku 1856. Aj milleriti už predtým poznali „sedem časov“, lebo ich zvestovali, no bolo pridané ďalšie svetlo, ktoré ich malo skúšať práve v tom bode ich dejín, keď prechádzali z filadelfského hnutia do laodicejského hnutia.

Dni Beltešaccarovho smútenia sú paralelou k prorockým dejinám obdobia, keď sa filadelfské hnutie v roku 1856 premenilo na laodicejské hnutie a potom v roku 1863 na laodicejskú adventistickú cirkev. Dejiny Beltešaccara i milleritov o pribúdajúcom svetle o „siedmich časoch“

sú v súlade s prechodom laodicejského hnutia tretieho anjela k filadelfskému hnutiu sto štyridsaťštyritisíc a s dňami smútenia, ktoré sú počas času odkladu, keď malo byť zjavené pribúdajúce svetlo o „siedmich časoch“.

Belteshazzar predstavuje zároveň posla i hnutie. V dňoch jeho smútenia má posol porozumieť „veci“, ktorou je Pravda, a potom má túto „vec“ predložiť hnutiu, keď Michael v roku 2023 vzkriesi dvoch svedkov.

Hebrejské slovo „mareh“ (videnie Kristovho zjavu), ktorému je podľa prvého verša Daniel označený za rozumejúceho, sa v Danielovom poslednom videní uvádza štyrikrát. Dvakrát sa prekladá ako „videnie“ a dvakrát ako „zjav“. Keď Daniel prvý raz použije toto slovo v prvom verši, označuje tým, že rozumel „videniu“, avšak ďalšie tri odkazy poukazujú na to, že Daniel videnie zakúša. V šiestom verši bola Kristova tvár „ako ‚zjav‘ blesku“.

A dvadsiateho štvrtého dňa prvého mesiaca, keď som bol pri brehu veľkej rieky, ktorá sa volá Hidekel, pozdvihol som svoje oči a hľadel som, a hľa, istý muž, odtý v ľanovom rúchu, ktorého bedrá boli prepásané rýdzim zlatom z Úfazu. Jeho telo bolo ako chryzolit, jeho tvár mala vzhľad blesku, jeho oči boli ako ohnivé fakle, jeho ramená a jeho nohy sa leskli ako vyhladený bronz a hlas jeho slov bol ako hlas množstva. A len ja, Daniel, som videl to videnie; mužovia, ktorí boli so mnou, to videnie nevideli, ale padla na nich veľká hrôza, takže utiekli a skryli sa. A tak som zostal sám a videl som toto veľké videnie, no neostala vo mne nijaká sila, lebo moja sviežosť sa vo mne obrátila na porušenosť a nezachoval som si nijakú silu. Daniel 10:4–8.

Existuje ešte iné hebrejské slovo prekladané ako „videnie“, ktorému sa budeme venovať potom, ako uvedieme niektoré charakteristiky hebrejského slova „mareh“. V predchádzajúcich veršoch je slovom „zjav“, a tým je hebrejské slovo „mareh“. To isté slovo je v šesťnástom verši preložené ako „videnie“. V šesťnástom verši videnie Krista naplnilo Daniela zármutkom.

A hľa, ten, ktorý sa podobal na synov človeka, dotkol sa mojich rtov; vtedy som otvoril svoje ústa, hovoril som a povedal som tomu, ktorý stál pred mnou: Ó, môj pane, pre videnie sa na mňa obrátili moje bolesti a neostala vo mne nijaká sila. Daniel 10:16.

Hebrejské slovo preložené ako „bolesti“ znamená pánt a „videnie“ Kristovho zjavenia, ktoré Daniel videl v tomto verši, sa otočilo na pánte. „Pánt“ v proroctve predstavuje bod obratu.

„Z dejín minulosti sa treba poučiť; a pozornosť sa upriamuje na tieto skutočnosti, aby všetci pochopili, že Boh dnes pôsobí podľa tých istých zásad, podľa ktorých pôsobil vždy. Jeho ruka je zjavná v Jeho diele i medzi národmi aj teraz, práve tak ako po celý čas odvtedy, čo bolo evanjelium po prvý raz zvestované Adamovi v Edene.“

„Sú obdobia, ktoré predstavujú zlomové body v dejinách národov i cirkvi. V Božej prozreteľnosti, keď nastanú tieto rozličné krízy, je dané svetlo pre ten čas. Ak je prijaté, nasleduje duchovný pokrok; ak je odmietnuté, nasleduje duchovný úpadok a stroskotanie. Pán vo svojom slove odhalil postupujúce dielo evanjelia, tak ako bolo uskutočňované v minulosti a ako bude pokračovať aj v budúcnosti, až po záverečný zápas, keď satanské mocnosti vykonajú svoj posledný podivuhodný pohyb.“ Bible Echo, 26. augusta 1895.

Šestnásty verš predstavuje bod obratu v dejinách, ktoré znázorňuje Belteshazzar. Je to bod obratu tak pre republikánsky roh (národ), ako aj pre protestantský roh (cirkev). Predstavuje krízu a predstavuje aj bod, v ktorom je pre tieto dejiny dané zvláštne svetlo. Bod obratu pre Daniela nastal vtedy, keď sa ho „dotkli“, druhý raz z troch. Daniel sa ho dotkli trikrát a druhý raz, keď sa ho dotkli, bol pre Daniela bodom obratu; a tento bod obratu bol druhým z troch prípadov, keď Daniel videl videnie „marah“.

A hľa, jeden, podobný synom človeka, dotkol sa mojich pier; vtedy som otvoril svoje ústa, prehovoril som a povedal tomu, ktorý stál predou mnou: Ó, môj pane, pre videnie sa na mňa obrátili moje bolesti a nezostalo vo mne nijakej sily. Daniel 10:16.

O troch dotykoch sa budeme venovať o chvíľu. Prvý zo štyroch prípadov, keď Daniel používa slovo „marah“, je jeho svedectvom, že porozumel videniu, a posledné tri odkazy označujú jeho skúsenosť, keď skutočne uvidel zjavenie. Tretí raz, keď označuje videnie zjavenia, je v osemnástom verši, kde je po tretí raz dotknutý.

Potom znovu prišiel a dotkol sa ma ktosi, ktorý mal podobu človeka, a posilnil ma. Daniel 10,18.

Pri druhom dotyku, vo verši šestnást, ktorý je druhou zmienkou o videní „marah“, jeho sila odchádza, no pri treťom dotyku je jeho sila obnovená. Vo veršoch desať, šestnásť a osemnásť sa Daniela niekto dotýka. Vo verši šesť Daniel vidí zjav Krista a potom Gabriela, a vo verši desať sa Gabriel Daniela dotýka po prvý raz.

Potom som pozdvihol svoje oči a hľadel som, a hľa, istý muž odetý v ľanovom rúchu, ktorého bedrá boli opásané rýdzim zlatom z Ufaz. Jeho telo bolo ako chryzolit, jeho tvár mala vzhľad blesku, jeho oči boli ako ohnivé fakle, jeho ramená a jeho nohy sa leskli ako vyhladený bronz a hlas jeho slov bol ako hlas zástupu. A ja, Daniel, som sám videl to videnie; muži, ktorí boli so mnou, videnie nevideli, ale padla na nich veľká hrôza, takže utiekli a skryli sa. A tak som zostal sám a videl som toto veľké videnie; no nezostala vo mne nijaká sila, lebo moja sviežosť sa vo mne obrátila na skazu a nezachoval som si nijakú silu.

Predsa som hlas jeho slov; a keď som počul hlas jeho slov, upadol som do hlbokého spánku na svojej tvári, tvárou k zemi. A hľa, dotkla sa ma ruka, ktorá ma postavila na kolená a na dlane mojich rúk. A povedal mi: Daniel, muž veľmi milovaný, porozumej slovám, ktoré ti hovorím, a postav sa na svoje miesto, lebo teraz som poslaný k tebe. A keď ku mne prehovoril toto slovo, postavil som sa trasúc sa. Vtedy mi povedal: Neboj sa, Daniel, lebo od prvého dňa, keď si si zaumienil v srdci porozumieť a pokoriť sa pred svojím Bohom, tvoje slová boli vypočuté, a ja som prišiel pre tvoje slová. Ale knieža perzského kráľovstva sa mi stavalo na odpor dvadsaťjeden dní; ale hľa, Michael, jedno z hlavných kniežat, prišiel mi na pomoc; a ja som tam ostal pri perzských kráľoch. Teraz som prišiel, aby som ti dal porozumieť, čo postihne tvoj ľud v posledných dňoch, lebo videnie sa ešte vzťahuje na mnohé dni. Daniel 10:5–14.

Potom je v šestnástom verši Daniel dotknutý po druhý raz, keď vidí videnie Krista.

A keď mi povedal takéto slová, obrátil som svoju tvár k zemi a onemel som. A hľa, niekto podobný synom ľudským sa dotkol mojich pier; vtedy som otvoril svoje ústa, hovoril som a

povedal som tomu, ktorý stál predou mnou: Ó, môj pane, pre videnie prišli na mňa bolesti a nezostala vo mne nijaká sila. Lebo ako môže služobník tohto môjho pána hovoriť s týmto mojím pánom? Veď čo sa mňa týka, hneď vo mne nezostala nijaká sila a neostal vo mne ani dych. Daniel 10:15–17.

Potom sa Daniela tretí raz dotýka pri zjavení Gabriela, nie Krista.

Potom zasa prišiel ktosi, ktorý sa podobal človeku, dotkol sa ma a posilnil ma. A povedal: Neboj sa, muž veľmi milovaný; pokoj tebe! Buď silný, áno, buď silný. A keď ku mne prehovoril, bol som posilnený a povedal som: Nech hovorí môj pán, lebo si ma posilnil. Potom povedal: Vieš, prečo som prišiel k tebe? A teraz sa vrátim bojovať s kniežaťom Perzie; a keď odídem, hľa, príde knieža Grécka. Ale oznámim ti to, čo je zapísané v Písme pravdy; a niet nikoho, kto by stál pri mne v týchto veciach, iba Michael, vaše knieža. Daniel 10:18–21.

Daniel sa dotkli trikrát a prvý i tretí raz sa ho dotkol anjel Gabriel. Druhý raz, keď sa ho niekto dotkol, to bol Kristus. Daniel použil to isté hebrejské slovo štyrikrát, no prvý zo štyroch prípadov, v prvom verši, uvádzal, že porozumel „videniu“. Porozumenie pravde je dôležité, ale nie je to to isté ako zakúsiť pravdu, ako to urobil v ostatných troch prípadoch.

Keď sa Danielove dni smútku skončili, bola mu daná skúsenosť videnia, ktoré už chápal ešte predtým, než sa dni jeho smútku skončili. Táto skúsenosť pozostáva z troch krokov, znázornených tromi dotykmi. Prvý a posledný dotyk vykonal Gabriel a prostredný dotyk vykonal Kristus. Prvý a posledný dotyk boli prvým a posledným písmenom hebrejskej abecedy. V tom druhom kroku Daniel rozpoznáva svoj stav ako stav vzbúreného hriešnika vo vzťahu k svojmu Pánovi, a preto prostredný dotyk predstavuje vzburu, ako ju predstavuje trináste písmeno hebrejskej abecedy.

„Peter však teraz nemyslel na lode ani na náklad. Tento zázrak bol preňho viac než ktorýkoľvek iný, ktorého bol kedy svedkom, zjavením božskej moci. V Ježišovi videl Toho, ktorý má celú prírodu pod svojou vládou. Prítomnosť božstva mu odhalila jeho vlastnú nesvätosť. Láska k jeho Majstrovi, hanba za jeho vlastnú neveru, vďačnosť za Kristovu blahosklonnosť a predovšetkým vedomie jeho nečistoty v prítomnosti nekonečnej čistoty ho premohli. Kým jeho druhovia zabezpečovali obsah siete, Peter padol k Spasiteľovým nohám a zvolal: ‚Odíď odo mňa, lebo som hriešny človek, Pane.‘“

„Bola to tá istá prítomnosť božskej svätosti, ktorá spôsobila, že prorok Daniel padol pred Božím anjelom ako mŕtvy. Povedal: ‚Moja dôstojnosť sa vo mne obrátila na porušenosť a nezostala vo mne nijaká sila.‘ Tak keď Izaiáš uzrel slávu Pána, zvolal: ‚Beda mi! Lebo som stratený; pretože som muž nečistých perí a bývam uprostred ľudu nečistých perí; lebo moje oči videli Kráľa, Hospodina zástupov.‘ Daniel 10:8; Izaiáš 6:5. Ľudskosť so svojou slabosťou a hriechom bola postavená do protikladu s dokonalosťou božstva a on sa cítil úplne nedostatočný a nesvätý. Tak to bolo so všetkými, ktorým bolo dopriate uzrieť Božiu veľkosť a majestáť.“

„Peter zvolal: ‚Odíď odo mňa, lebo som hriešny človek;‘ predsa sa však držal Ježišových nôh, cítiac, že nemôže byť od Neho odlúčený. Spasiteľ odpovedal: ‚Neboj sa; odtiaľ budeš loviť ľudí.‘ Až potom, čo Izaiáš uzrel Božiu svätosť a svoju vlastnú nehodnosť, mu bolo zverené božské posolstvo. Až potom, čo bol Peter privedený k sebazapreniu a závislosti od božskej

moci, prijal povolanie k svojmu dielu pre Krista.“ The Desire of Ages, 246.

Videnie „mareh“ je videním Kristovho zjavenia, no druhé a štvrté použitie tohto slova u Daniela predstavuje anjela Gabriela. Prvý raz ide o konštatovanie, že Beltešaccar porozumel videniu, no posledné tri prípady predstavujú Danielovo zakúšanie videnia. Pri všetkých troch prípadoch, keď Daniel zakúša videnie, je zároveň aj dotknutý.

Prvý raz sa ho Gabriel dotkol po tom, čo uvidel zjavenie osláveného Krista, a táto skúsenosť ho zanechala „v tvrdom spánku na mojej tvári a s mojou tvárou k zemi“. Videnie spôsobilo oddelenie, lebo tí, ktorí boli s ním, „to videnie nevideli; ale padla na nich veľká triaška, takže utiekli a skryli sa“. Pri prvom sklamaní Jeremiáš „sedel osamote pre Hospodinovu ruku“ a v Beltešaccarovi „nezostala nijaká sila“, „lebo“ jeho „krása sa vo mne obrátila na porušenosť a“ on „si nezachoval nijakú silu“.

Keď sa ho Gabriel prvý raz dotkol, potom posadil Daniela na kolená a na dlane jeho rúk. Nato prikázal Danielovi, aby porozumel slovám, ktoré mu hovoril, a aby vstal; a on tak urobil, hoci sa triasol. Gabriel potom podáva Danielovi výklad toho, čo sa odohralo počas dvadsiatich jeden dní Danielovho smútenia. Uviedol, že po tom, čo dvadsaťjeden dní zápasil s kniežatami Perzie, prišiel Michael z neba, aby sa zapojil do boja, a potom prišiel Gabriel, aby odpovedal na Danielove modlitby a vysvetlil Danielovi, „čo postihne tvoj ľud v posledných dňoch“. Keď Michael zostúpil z neba, Gabriel bol poslaný, aby Danielovi vyložil posledné dni.

Gabrielovo vysvetlenie bolo Danielovi dané na konci dvadsaťjeden dní smútku, čo v aplikácii „riadok na riadok“ na jedenástu kapitolu Zjavenia predstavuje okamih, keď je Ezechiel v tridsiatej siedmej kapitole dvakrát prikázaný prorokovať mŕtvym kostiam, aby boli dvaja proroci vzkriesení zo svojich hrobov. Dochádza k tomu vtedy, keď Michal zostupuje z neba a vzkriesi Mojžišovo telo, pričom v liste Júdu odmieta vstúpiť do styku so Satanom. Daniel sa má ešte dvakrát stať predmetom dotyku po tom, čo mu Gabriel podal prehľad dní smútku.

Keď Gabriel dohovoril, Daniel „obrátil svoju tvár k zemi a onemel“; potom sa sám Kristus „dotkol“ Danielových „pier“, a potom Daniel „otvoril“ svoje „ústa, hovoril a riekol tomu, ktorý stál pred mnou: Ó, môj pane, pre videnie sa na mňa obrátili moje bolesti a nezostala vo mne nijaká sila. Lebo ako môže služobník tohto môjho pána hovoriť s týmto mojím pánom? Ved' čo sa mňa týka, ihneď vo mne nezostala nijaká sila a neostal vo mne ani dych.“

Skúsenosť videnia Krista a rozhovoru s ním pokoruje Daniela až do prachu. Onemel a bol by tak aj zostal, keby sa Kristus nebol dotkol jeho pier, tak ako sa Izaiášových pier dotkol uhlík z oltára.

V tejto štúdii budeme pokračovať v nasledujúcom článku.

„Keď Izaiáš uzrel toto zjavenie slávy a velebnosti svojho Pána, zmocnil sa ho hlboký pocit Božej čistoty a svätosti. Aký ostrý bol kontrast medzi neporovnateľnou dokonalosťou jeho Stvoriteľa a hriešnym životom tých, ktorí spolu s ním boli oddávna počítaní medzi vyvolený ľud Izraela a Júdu! ‚Beda mi!‘ zvolal, ‚lebo som stratený; lebo som muž nečistých perí a bývam uprostred ľudu nečistých perí; pretože moje oči videli Kráľa, Hospodina zástupov.‘ Verš 5. Keď tak stál akoby v plnom svetle Božej prítomnosti vo vnútornom svätostánku,

uvedomil si, že ak by bol ponechaný svojej vlastnej nedokonalosti a neschopnosti, bol by úplne nespôsobilý splniť poslanie, ku ktorému bol povolaný. Ale bol poslaný seraf, aby ho zbavil jeho úzkosti a pripravil ho na jeho veľké poslanie. Žeravý uhlík z oltára sa dotkol jeho perí so slovami: „Hľa, toto sa dotklo tvojich perí; tvoja neprávosť je odstránená a tvoj hriech je očistený.“ Potom bolo počuť Boží hlas, ktorý hovoril: „Koho pošlem a kto pôjde za nás?“ A Izaiáš odpovedal: „Hľa, tu som; pošli mňa.“ Verše 7, 8.“

„Nebeský návštevník prikázal očakávajúcemu poslovi: „Chod’ a povedz tomuto ľudu: Počúvajte ustavične, ale nerozumejte; hľaďte ustavične, ale nepoznávajúte. Zatvrdzuj srdce tohto ľudu, zaťaž ich uši a zavri ich oči, aby nevideli svojimi očami a nepočuli svojimi ušami, aby neporozumeli svojím srdcom, aby sa neobrátili a neboli uzdravení.“ Verše 9, 10.

Povinnosť proroka bola jasná; mal pozdvihnúť svoj hlas na protest proti prevládajúcemu zlu. Báľ sa však ujať sa tohto diela bez nejakej záruky nádeje. „Pane, dokedy?“ pýtal sa. Verš 11. Nemá nikto z Tvojho vyvoleného ľudu nikdy porozumieť, činiť pokánie a byť uzdravený?

„Jeho bremeno duše pre blúdiace Júdsko nemalo byť nesené nadarmo. Jeho poslanie nemalo byť úplne bez ovocia. Zlá, ktoré sa rozmnožovali po mnoho pokolení, však nemohli byť odstránené v jeho dňoch. Po celý svoj život musel byť trpezlivým, odvážnym učiteľom — prorokom nádeje i skazy. Keď sa Boží zámer napokon uskutoční, ukáže sa plný plod jeho úsilia i práce všetkých Božích verných poslov. Pozostatok mal byť zachránený. Aby sa to mohlo stať, vzbúrenému národu mali byť odovzdávané posolstvá výstrahy a naliehavej prosby, vyhlásil Pán: „Až mestá spustnú bez obyvateľa, a domy zostanú bez človeka, a krajina bude úplne spustošená, a Hospodin odvedie ľudí ďaleko, a uprostred krajiny nastane veľké opustenie.“ Verše 11, 12.“

„Ťažké sudy, ktoré mali postihnúť nekajúcich sa — vojna, vyhnanstvo, útlak, strata moci a vážnosti medzi národmi —, to všetko malo prísť preto, aby tí, ktorí by v tom rozpoznali ruku urazeného Boha, boli privedení k pokániu. Desať kmeňov severného kráľovstva malo byť čoskoro rozptýlených medzi národy a ich mestá mali zostať spustošené; ničivé vojská nepriateľských národov sa mali preháňať ich krajinou znova a znova; napokon mal padnúť aj Jeruzalem a Júda mala byť odvedená do zajatia; zasľúbená zem však nemala zostať navždy celkom opustená. Uistenie nebeského návštevníka Izaiášovi znelo: „Ale ešte bude v nej desatina, A tá sa opäť navráti a bude vydaná na spasenie; Ako terebinta a ako dub, Ktorých peň zostáva, aj keď sú zotaté: Tak sväté semeno bude jej pňom.“ Verš 13.

„Toto uistenie o konečnom naplnení Božieho zámeru vlialo odvahu do Izaiášovho srdca. Čo na tom, ak sa pozemské mocnosti zoradia proti Judsku? Čo na tom, ak sa Pánov posol stretne s odporom a protivenstvom? Izaiáš videl Kráľa, Hospodina zástupov; počul pieseň serafov: „Celá zem je plná Jeho slávy;“ mal zasľúbenie, že posolstvá Jehovu odpadlíckemu Judsku budú sprevádzané usvedčujúcou mocou Ducha Svätého; a prorok bol posilnený pre dielo, ktoré bolo pred ním. Verš 3. Počas svojho dlhého a namáhavého poslania si so sebou niesol spomienku na toto videnie. Šesťdesiat rokov alebo aj viac stál pred judskými synmi ako prorok nádeje a vo svojich predpovediach o budúcom víťazstve cirkvi sa stával čoraz smelším.“ Proroci a králi, 307–310.